

Naziv originala:
Colin Falconer
THE SULTAN'S HAREM

Copyright © by Colin Falconer, 1992
Copyright © za srpsko izdanje Alnari d.o.o. 2007

Izdanje je objavljeno u saradnji sa PS-Editor-IP

ISBN 978-86-7878-115-5

Kolin Falkoner

SULTANOV HAREM

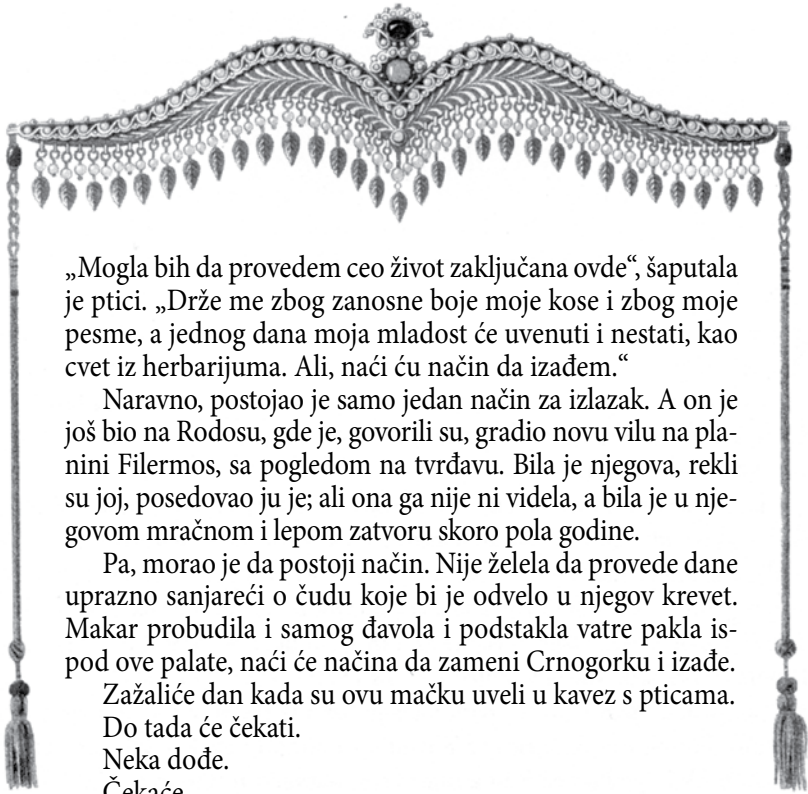

Prevela Katarina Dragović

EDITOR

Beograd, 2008.

„Mogla bih da provedem ceo život zaključana ovde“, šaputala je ptici. „Drže me zbog zanosne boje moje kose i zbog moje pesme, a jednog dana moja mladost će uvenuti i nestati, kao cvet iz herbarijuma. Ali, naći ću način da izađem.“

Naravno, postojao je samo jedan način za izlazak. A on je još bio na Rodosu, gde je, govorili su, gradio novu vilu na planini Filermos, sa pogledom na tvrđavu. Bila je njegova, rekli su joj, posedovao ju je; ali ona ga nije ni videla, a bila je u njegovom mračnom i lepom zatvoru skoro pola godine.

Pa, morao je da postoji način. Nije želela da provede dane uprazno sanjareći o čudu koje bi je odvelo u njegov krevet. Makar probudila i samog đavola i podstakla vatre pakla ispod ove palate, naći će načina da zameni Crnogorku i izađe.

Zažaliće dan kada su ovu mačku uveli u kavez s pticama.

Do tada će čekati.

Neka dođe.

Čekaće.

Zahvalnost

Nijedna knjiga ne piše se sama. Voleo bih, kao i uvek, da se zahvalim mojim agentima, Timu Kurnou iz Sidneja i Antei Morton-Sajner iz Londona, na njihovoj pomoći i ohrabrenju; Ani Mulartki i njenom osoblju iz Zapadnoaustralijske biblioteke jer su mi pomogli da pronađem veliki broj knjiga koje su mi bile potrebne za istraživanje; osoblju čitaonice Britanskog muzeja u Londonu na njihovoj pomoći u pronalaženju radova u vezi s mojim istraživanjem; mojoj ženi, Helen, za njeno beskonačno ohrabrivanje i strpljenje, čak i kad je postalo teško živeti sa mnom, iako sam siguran da će moji prijatelji u to teško poverovati; Ani Pael i Niku Sajersu za njihov entuzijazam i viziju; i najzad Bilu Mejsiju, mom uredniku, koji je video celinu kada sam ja video samo deliće. Neka ga sveci blagoslove i čuvaju.

*Za Anu Pael i Bila Mejsija,
uz moju zahvalnost*

Predgovor

Mnogi sporedni događaji u ovom romanu deo su istorije Osmanskog carstva ovog perioda. Međutim, nikad se ne može saznati ono što se dešavalo iza gvožđem ojačanih vrata sobe gde se sastajala Visoka porta, a što je urodilo tolikim nasiljem i strašću. U ovom pogledu, onda, ovo je beletristika. Samo bi davno mrtvi mogli da nam kažu koliko je istinita.

Odlomak pesme na kraju knjige potiče iz autentičnog Sulejmanovog dela.

Pordedari mikunad dar kasr-i-Kaysar ankebut.

Pauk plete svoju mrežu u palati carskoj.
— stih Sadija Širazija

Prolog

Topkapi saraj, Istanbul, 1990.

Nekada beše tišina.

Čoveku bi odrali kožu s tabana zbog iole glasnijeg govora u dvorištu platanu i kestena, skrovištu Alahovog zamenika na zemlji, vladara svih vladara, vlasnika glava ljudi, kralja vernika i nevernika, cara Istoka i Zapada, u utočištu svih ljudi na celom svetu, senci Svemoćnog* koji deli tišinu svuda na zemlji.

Nekada, samo su šum stranica i veziri ometali parade paunova i jelene koji pasu, jer su se poslovi carstva koje je obuhvatalo sedam svetskih čuda sprovodili u turotnosti.

Nekada je vladala tišina.

Sada autobusi marke „mercedes“ tutnje kroz kapije Visoke porte, pored uspravane crkve Svete Irene, i fontane u kojoj je *bostandži-baša* spirao krv sa svog mača posle svakog pogubljenja. Sada, vodiči sa tamnim sunčanim naočarima, koji i ne pominju niše na zidovima visoko iznad njih, u koje su smeštane glave sultanovih vezira, kroz gužvu Ortakapije sprovode sedokose islužene direktore iz Frankfurta, Čikaga i Osake sa „kanon“ fotoaparati-ma obešenim oko vrata i ženama koje se kikoću kao učenice.

Iza Ortakapije, nekoliko metara od hola gde se sastajao divan, stoji znak na kamenom zidu na kom piše: „Harem“. Četiri ugledne starije žene iz Ohaja poziraju dok muž jedne od njih fokusira „minoltu“.

„Ne naslanjaj se na zid, Doris“, oteže. „Ne znam da li može da izdrži težinu.“

Velika crna vrata se otvaraju, i grupa se skuplja unutra, u hladnoj kaldrimisanoj tami. Mladi Turčin u poluraskopčanoj košulji i neispeglanim pan-

* Deo zvanične sultanove titule.

talonama, čiji je engleski pomalo nepravilan zbog vrskanja, staje na jednu stranu i obraća im se kroz zujanje i škljocanje fotoaparata.

„*Harem* znači 'zabranjen', kaže im. „Zabranjen za muškarce. Nekada je sultan bio jedini muškarac – jedini potpuni muškarac – koji je mogao da prođe kroz tu kapiju. A bilo koja žena koja bi ušla ovde, mogla je da nikada više ne izađe.“

Nekada je ovde bila tišina. Nije probijena ratnim pokličima niti osvajanjima, već smehom. Smehom žene.

Ali, prvo je bila tišina.

I.

Rodos, 1522.

Tišina. Čuo se samo ujednačen ritam kiše koja je kapala sa šatora i padala u krvlju umrljane bare. Kamile i ljudi vukli su se kroz blato. Čak su se i nozdrve životinja trzale na smrad bolesnih ljudi i slabe higijene, ali najviše na vonj vode iz jarka.

Jarak sa vodom oko tvrđave bio je dvadeset metara dubok i četrdeset sedam metara širok, a na nekim mestima je bio gotovo ispunjen naduvenim leševima. Miris tela koja se raspadaju prožimao je sve, uvlačeci se u odeću, kosu i kožu, rezak, čak i u svilenom sobičku sultanovog šatora, uprkos gorućem tamjanu i mirišljavim maramicama koje su okupljeni generali držali na nosu. Mladić koji je sedeo raskrečenih nogu na tronu od sedefa i kornjačine kože, izgledao je kao panter spreman da skoči. Stisnutih zuba slušao je tiho poklonjenje svog drugog vezira. Njegovi dugi prsti uvijali su se u kandže i ispravljali, lice ispod turbana bilo je bledo od besa.

„Koliko ste sultanovih ljudi danas izgubili?“ prosiktao je govoreći o sebi, što je uvek radio u javnosti, kao da je neka druga osoba.

Lice drugog vezira bilo je umrljano osušenom krvlju iz posekotine na čelu. Osušila se i skorila u njegovoj crnoj bradi, gde je prigušeno sijala kao hiljadu malih rubina. Tog dana je šest puta poveo napad na otvor u zidu ispod kula Svetog Mihajla i Svetog Jovana, dok su sedi veterani vojske Krsta sekli njegove *azape** njihovim sabljama i strelama. Žene i deca su vadili kocke za popločavanje i bacali ih po njima. Neki od njegovih ljudi su pobe-

* Laka pešadija osmanske vojske.

gli, izgubivši hrabrost; Mustafa ih je posekao mačem, a zatim okupio svoje vojnike za novi pokušaj.

A sad, prvi put tog dana, bio je uplašen.

„Koliko ljudi?“ mladić na tronu je ponovio.

Mustafa se usudio da pogleda sultana u oči. O, veliki bože! „Dvadeset hiljada, gospodar“, prošaputao je.

„Dvadeset hiljada!“ Skočio je na noge i svi ljudi u sobi – izuzev jednog – zakoračili su unazad.

Tokom duge tišine koja je usledila, nekim generalima se činilo da mogu da čuju kako Mustafa pokušava da proguta pljuvačku.

Kada je sultan Sulejman ponovo progovorio, glas mu je bio slabašan i piskutav. Kao mrtvačko zvečanje u ljudskom grlu, pomislio je Mustafa. „Ti si se zauzimao za ovaj poduhvat. Tri veka su nevernici ismevali Osmanlije iz ove tvrđave. Čak ni Fatih*, niti moj otac, Selim, nisu mogli da ih uklone. Ali ti si rekao svom sultanu da će biti drugačije ovog puta!“

Mustafa je ćutao. Znao je da nema izgovora za neuspeh. Osim toga, nije bio siguran da bi ga njegovi ljudi ponovo pratili do zidina.

Svila Sulejmanovih haljina talasala se pod svetlošću uljanih lampi dok se njegovo telo treslo snagom besa. Prsti stisnuti u pesnice pobeledi su mu u srdžbi. Pena pljuvačke pojavila mu se na krajevima usana.

„Još dvadeset hiljada ljudi iz vojske tvog sultana leži u blatu u podnožju ovog prokletog kamena, ostali su unesrećeni kugom, a zidine i dalje stoje! Zima je nadohvat ruke; čak se i sada oluje se kovitlaju na horizontu, spremne da razmrskaju flotu i zamrznju ostatak vojske tvog sultana. Pa ipak, ako se Sulejman sada okrene, uradiće to samo da bi vukao zastavu Osmanlija, zastavu islama, po prljavštini. Doveo si svog sultana na Rodos. Šta hoćeš da on sada uradi?“

Mustafa je ćutao.

„Ti si ovo savetovao!“ vikao je i drugog vezira ubadao prstom kao gvozdenim šiljkom. Okrenuo se bostandžiji† koji je čekao u senci – turbobno i zlonamerno prisustvo. Učinio je brz pokret rukom da bi prizvao gluvone-mog i povikao: „Pogubi ga!“

* Osvajač.

† Janičarski rod vojske koji je isprva imao dužnost da se brine o carskim vrtovima.

Crnac je krenuo napred i ritnuo Mustafu u kolena jednim iskusnim pokretom leve ruke i noge. Mišići na leđima napnuše se dok je podizao *kilis*[‡] iznad glave da bi udario.

Piri-paša, veliki vezir, prvi se pomerio. Iskoračio je podignuvši sklopljene šake, na trenutak skrenuvši pažnju dželatatu. Oštrica kilisa presijavala se na svetlu uljanih lampi.

„Veliki gospodaru, molim vas! Poštedite ga! Možda je obmanut, ali se borio kao lav pred zidinama! Video sam ga...”

„Tišina!” povikao je Sulejman, a pljuvačka mu kanu na bradu. „Ako misliš da je toliko značajan, možeš i ti da mu se pridružiš u raj!”

Kao da je nevidljiva ruka mahnula po sobi kosom. Piri-paša! Bio je to star čovek, vezir koji je preživeo Selima Svirepog i koji je bio Sulejmanov tutor u detinjstvu. On ga je lično savetovao da ne kreće u napad na Rodos. Generali i savetnici okupljeni oko mladog sultana pali su na kolena, licem dodirujući zemlju, svaki od njih moleći za milost.

Samo se Ibrahim, uzgajivač sokolova, usudio da mu priđe. „Ekselencijo”, prošaputao je, i uzeo Sulejmana za ruku. Kleknuo je i poljubio rubin na prstenu njegove desne ruke.

Sulejman je umalo pozvao svog dželatata za treći nalog kada je prepoznao mladića pred svojim nogama.

„Ibrahime!”

„Veliki gospodaru, postoji drugi način.”

Izgleдалo je da će se Sulejman povući od mladića koji je i dalje držao njegovu ruku u svojim. Umesto toga je kazao: „Reci, onda.”

„Istorija nam kaže da su Grci opsedali Troju četrnaest godina zbog žene. Zar neće Turci, onda, ugnjetavani piratstvom i upadima sa ove stene tokom više od tri veka, izdržati opsadu tokom jedne zime?”

Dželat se premeštao sa noge na nogu. Kilis je postajao teži.

„Šta je tvoj savet, Ibrahime?”

„Kažu da je jedan od rimskih cezara pri iskrcavanju vojske na ostrvo spaljivao svoju flotu na plaži. Veliki gospodaru, kad biste, možda, izgradili vilu na ovom brdu, koja se dobro vidi iz zamka, branio bi znali da neće biti povlačenja dok tvrđava ne bude naša. Slomilo bi im volju. A ako bi i naši vojnici takođe znali za vašu nameru, to bi im ulilo još više hrabrosti.”

Sulejman je uzdahnuo i spustio se nazad na veliki tron. Kažiprstom je milovao jedan od tirkiznih kamenčića kojima je bio ukrašen naslon za

‡ Vrsta mača.

ruku. „A šta sa njima?“ rekao je pokazujući glavom na dva čoveka koja su i dalje klečala, pognute glave ispod kilisa. Pogledao je starog Piri-pašu i trgnuo se. Kako je mogao da namerava tako nešto?

„Već se prolilo previše turske krvi danas“, rekao je Ibrahim.

Kakav si ti diplomata!, pomislio je Sulejman. Skoro neprimetno odmahivanje glavom i bostandžija je ponovo nestao u senci.

„Vrlo dobro“, Sulejman im je rekao. „Sultan ostaje.“

2.

Eski saraj (Stara palata), Stambol

Soko je lebdeo nošen vazдушnim strujama visoko iznad grada; njegova zupčasta krila zaranjala su i naginjala se pri svakoj promeni vetra. Lebdeo je sedamdeset metara iznad mora, visoko iznad zidina Stambola i njegovih prljavih, kaldrmisanih ulica, gde su prosjaci bez nogu preklinjali za milostinju i gde su muve letele u crnim oblacima iznad kora dinja, čak i iznad uzvišenih kupola i minareta džamija koji su dobijali ružičastosivu boju u suton; njegove zlatne oči bez treptaja su se usredsredile na mladu ženu na terasi Eski saraja.

Figura joj se jasno videla dok je stajala sama na visokim zidinama palate. Uistinu, čak i među trista žena harema, bila je upadljiva zbog dve pletenice, vezane satenskom trakom, koje su joj visile do pola leđa. Kosa joj je bila boje vatre, uglačana žuta, zlatna i crvena. Pletenice su blistale na sunčevoj svetlosti, izgledale su kao da svakog trenutka mogu da zapucketaju poput plamena, dajući kontrast njenim zelenim očima i bledom tatarskom tenu. Bila je visoka i vitka, još nenaviknuta na manire koje su doneli dani mladosti.

Licem je bila okrenuta ka severoistoku, gledala je negde iza dalekih brda Rumelije, do mesta daleko preko ljubičastog horizonta; bilo je izvan vidika, pa ipak, ona je mogla da ga vidi. Bilo je to mesto gde je suva trava toliko visoko dosezala leti da je umalo mogla da dodirne jahačev opasač, mesto gde su slane močvare sijale na mesečini, gde bi konjanik mogao tri dana da jaše, a da ne naiđe na živu dušu.

I dok je mislila o tome, njene usne se blago rastvoriše i ona ispusti tihi krik koji je iznenadio slavuja ispod strehe terase, zarobljenog, kao i ona, u kavezu.

„Mogla bih da provedem ceo život zaključana ovde“, šaputala je ptici. „Drže me zbog zanosne boje moje kose i moje pesme, a jednog dana će moja mladost uvenuti i nestati, kao cvet pritisnut u knjizi. Ali, naći ću način da izađem.“

Naravno, postojao je samo jedan način da se izađe. A on je još bio na Rodosu, gde je, govorili su, gradio novu vilu na planini Filermoš, sa pogledom na tvrđavu. Bila je njegova, rekli su joj, posedovao ju je; ali ona ga nije ni videla, a bila je u njegovom mračnom i lepom zatvoru skoro pola godine.

Govorili su da on i nije gledao druge žene. Njegova miljenica je bila Gilbehar, Crnogorka, ona koju su zvali „Ruža proleća“. Nije obraćao pažnju na druge konkubine, iako je posedovao tri stotine najlepših žena carstva koje se protezalo od Vavilona do Beograda, i od kojih je svaka bila izabrana baš za njega.

Pa, morao je da postoji način. Nije želela da provede dane sanjareći uprazno o čudu koje bi je odvelo u njegov krevet. Makar probudila i samog đavola i podstakla vatre pakla ispod ove palate, naći će načina da zameni Crnogorku i izađe.

Zažaliće dan kada su ovu mačku uveli u kavez s pticama.

Do tada će čekati.

Neka dođe.

Čekaće.

Rodos

Na dan kada su hrišćani slavili Svetog Nikolu, Sulejman je ušao u gradove Sveti Nikola i Sveti Arandel, unutar zidina koje su propadale, čije je dragocenosti želeo njegov otac, čak i njegov pra-praded, Fatih Osvajač. Već je, u dvadeset osmoj godini, ostvario ono o čemu su oni samo sanjali. Izvadio je trn iz boka Osmanlijskog carstva, oteo je Rodos od vitezova svetog Jovana.

„Kažu da je nekada div[†] stajao ovde. Sad stoji još jedan.“

Sulejman se okrenuo u sedlu. Bio je to Ibrahim čiji se arapski pastuv propinjao i borio se za svoju glavu kao da je upio jahačevu srčanost kroz sedlo.

„Tvoje mudro savetovanje je preovladalo“, jednostavno je rekao Sulejman.

„Božić je! Misliš li da će slaviti danas na Trgu Svetog Petra?“

* U stvari, radi se o brdu koje se nalazi desetak kilometara južno od grada Rodosa; prim. prev.

† Misli se na bronzanu statuu Kolosa sa Rodosa; prim. prev.

Sulejman je pogledao preko trga u grupu bradatih vitezova kako se mole na kolenima ispred jedne građevine, gde je iznad dovratka bio uklesan njihov viteški grb. Svi su bili uplašeni, jedan od njih sa svežim ružičastim ožiljkom preko lica, razmrljane kože na mestu gde mu je bilo oko; drugi je imao zavoj sa kog je curila krv preko ruke bez šake. Zajedno su šaputali svoje molitve, nesvesni zveckanja oklopa i čelika i mirisa konja. dok su janičari i njegovi lični telohranitelji solaci, marširali pored njih; ignorisali su vijorenje belih i zelenih barjaka oko njih. Nisu se oni predali, već su građani Rodosa prvi tražili primirje.

„Nemaju šta da slave“, rekao je Sulejman.

Ibrahim je naterao konja da priđe bliže, i počeo da šapuće. „Ekselencijo, zbnunjujete me. Izvojevali ste najveću pobedu za lozu Osmanlija još od kad je Fatih uzeo Konstantinopolj. Zar se ne radujete?“

„Ovi ljudi su se hrabro borili, Ibrahime. U meni nema želje za krvlju. Naša je dužnost, prema islamu, da osvajamo. Ne moramo u tome da uživamo.“

Ibrahim je pokušao da sakrije nestrpljenje. Ali Sulejman je znao o čemu on misli, i dozvolio je sebi da se kiselo osmehne.

„Ja vas zabavljam, ekselencijo?“

„Ti me uvek zabavljaš, Ibrahime. Znaš to.“

Ibrahim je pogledao na nizove vojnika sa belim perjanicama, dugim brkovima i arkebuzama prebačenim preko ramena. Podsetili su ga na besne pse na povocu. „Dopustićete janičarima da se izžive?“

„Ne, Ibrahime. Dao sam svoju reč. Ovoga puta ne.“

„Oni se samo bore zbog plena koji im date. Oni su kao psi koji se hrane ostacima. Znae šta se desi gladnom psu.“

„Moraće da budu gladni još neko vreme. Ovde neće biti pljačkanja.“

„Ovde smo se suočili s potpunim porazom. Izvanredno ste saosećajni, ekselencijo.“

Po Ibrahimovom tonu, Sulejman je znao da on to uopšte ne misli. Mislio je da je on zaboravio prethodna četiri meseca. Nikome ne bi dozvolio da se usudi da tako razgovara sa njim. Ali Ibrahimu, pa...

Pored toga, Ibrahim nije bio u pravu. Nije zaboravio; kako bi čovek mogao da zaboravi vonj krvi, pomalo sladunjav miris koji izaziva mučninu, miris tela koja trule u blatu, ili vriske ljudi koji umiru u jarcima, naslagani kao živa ograda. Kako bi mogao da zaboravi izgled nekad ponosne vojske koja umire na pedalj od kuge u blatu na ledenoj kiši? Ali, na kraju je preovladala božja volja.

„Pa, šta sad, ekselencijo?“ pitao je Ibrahim.

Sulejman je mislio na Eski saraj i na svoju miljenicu Gilbehar. Tamo će naći mir. Tamo, ženski smirujući dodir može da pomogne čoveku da zaboravi ovakve noćne more.

Možda će mu pomoći da zaboravi i užasni trenutak kada je otkrio sopstvenog oca u sebi; da nije bilo Ibrahima pogubio bi svog prvog i drugog vezira zajedno. Čak ni Selim nikad nije uradio tako nešto.

Bio je potresen otkrićem zveri u svojoj duši. Uplašilo ga je to više nego krvoproliće koje je prizvalo zver odnekud duboko iz njega. Nikad nije ni posumnjao da u njemu vreba takav gnev, takav duh nepopustljiv zbog inata. Bez Ibrahima, oslobodio bi ga. Bez Ibrahima, zver bi i dalje mogla da ga uništi.

Stresao se. „Hajde da idemo kući“, rekao je.

3.

Eski saraj

Kada bi nova robinja bila dovedena u harem, odmah je počinjala da uči jezik osmanlijskog dvora i Kuran; dodeljivali su je nekoj od haremskih službenica da bi se učila određenoj dužnosti.

Hirem je dodeljena ćehaji sobe svile, nadzornici haljina, jednoj ogorčenoj Čerkežanki čija je koža i po boji i po čvrstini odgovarala životinjskoj, i koja se još grčevito sećala jedne neuspešne noći provedene sa sultanom Bajazitom, Sulejmanovim dedom. Ostatak svog života je provodila među balama brokata, damasta, satena, tafta i somota, među izvezenim haljinama, košuljama i velovima u raznim fazama, nagomilanim na stolovima oko nje, a narav joj je svakim danom postajala sve gora.

Hirem je uživala u svom poslu, ili, bolje rečeno, odlučila je da iz njega izvuče ono najbolje. Imala je spretne prste i oštro oko, i njene maramice pohvalila je sultanija, sultanova majka, koja je imala najveću moć u haremu.

Hirem je pevušila neku melodiju dok je radila, vezući kvadrat na zelenom *diba** satenu – najboljem satenu na svetu, iz Stambola, rekla joj je ćehaja – zlatnim i srebrnim koncem, ušivajući šaru od lišća i cveća, punu detalja, na tkaninu.

* Posebna vrsta materijala, svilena tkanina protkana zlatom.